

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝ ΒΟΡΕΙΩ ΉΠΕΙΡΩ

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ι. ΑΓΙΟΠΕΤΡΙΤΗ

Υπαλλήλου τῆς Ε.Σ.Υ.Ε.

I. Ἱστορική καταγωγή

Ἱστορικῶς ἡ Βόρειος Ἡπειρος ταυτίζεται μετὰ τὴν ἐλευθέραν Ἡπειρον, μετὰ τῆς ὁποίας καὶ ἀπετέλει κατὰ τὸ παρελθὸν ἐνιαῖον γεωγραφικὸν τμήμα καὶ ἐθνολογικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐνότητα ἀδιάσπαστον.

Ἡ διάκρισις εἰς «Βόρειον...» καθιερώθη μετὰ τὴν ἀποτίναξιν τῆς τουρκικῆς τυραννίας (1912) καὶ ἰδίᾳ ἀφ' ἧς οἱ Βορειοηπειρῶται ἐνόπλως ἐπέζητησαν τὴν ἐλευθερίαν των. Σήμερον ὁ ὅρος ὑποδηλοῖ τὸ ὑπὸ ἀλβανικὴν κατοχὴν τμήμα τῆς ἀλυτρώτου Ἑλληνικῆς γῆς, τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γεννοῦσου.

Καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν περίοδον τοῦ Ἔθνους, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, ἡ Ἡπειρος ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Μητρόπολις τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν ἄλωσιν δὲ τῆς Βασιλευούσης, αὕτη ὑπῆρξε τὸ λίκνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐρευῶντες ὅθεν τὰς πηγὰς, εὐκόλως ἀνευρίσκομεν τὰς ρίζας καὶ τοὺς ἀκαταλύτους δεσμούς, οἵτινες συνδέουν τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς ἀλυτρώτου ἀκόμη Βορείου Ἡπείρου. Ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὁμοιομόρφως ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἀποτελοῦν τὰ ἀδιάφευστα τεκμήρια τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ.

II. Γλῶσσα καὶ θρησκεία

Αἱ μαρτυρίαι εἶναι ἀδιάφευστοι. Αἱ ρίζαι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὸν χῶρον τῆς Βορείου Ἡπείρου εἶναι βαθεῖαι. Μαρτυροῦν τοῦτο αἱ ἀναρίθμητοι ἐνεπίγραφοι πλάκες, τὰ ἀγάλματα, ἀγγεῖα κ.λ.π. εὐρήματα ἑλληνικῆς τέχνης, ὡς καὶ τὰ νομίσματα τόσοσιν τῶν πρὸ Χριστοῦ, ὅσον καὶ τῶν μετὰ Χριστὸν αἰῶνων. Καὶ αἱ πρῶται καὶ τὰ δευτέρα φέρουν ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς. Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς φέρουν ἐπίσης ἑκατοντάδες σωζομένων ἐκκλησιῶν, πολλὰ τῶν ὁποίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος (ὡς αἱ 24 ἐκκλησίαι τῆς Μοσχόπολεως, αἵτινες ἀνηγέρθησαν περὶ τοὺς 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, αἱ 14 ἐκκλησίαι τοῦ Βυθικουνίου τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς Κορυτσᾶς τοῦ 17ου αἰῶνος κλπ.).

Ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ κωδικῶν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων σαφῶς κατα-

δεικνύεται ὅτι γλῶσσα ἐκκλησιαστικὴ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὑπῆρξεν, ἐν Βορείῳ Ἡπειρῷ, ἢ πλουσία καὶ ἀμίμητος εἰς κάλλος ἑλληνικὴ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, οἱ κώδικες οὗτοι ἀναφέρουν ὅτι τακτικὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐλειτούργουν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος. Διὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους δὲν σώζονται μὲν κώδικες ἀναφέροντες σχετικῶς, ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ὅμως καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ κατὰ τοὺς παρωχημένους τούτους χρόνους γλῶσσα σχολικὴ ἐν Βορείῳ Ἡπειρῷ ὑπῆρξεν ἢ ἑλληνικὴ. Ἀντιθέτως, ἢ ἀλβανικὴ γλῶσσα ἐστερεῖτο καὶ ἀλφαβήτου ἀκόμη, ἀποτελουμένη κατὰ 30 % ἐξ ἀλβανικῶν λέξεων καὶ κατὰ 70 % ἐξ ἑλληνικῶν, τουρκικῶν καὶ σλαυικῶν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς συναλλαγὰς καὶ τὸ ἐμπόριον ἐπικρατοῦσα ἐν χρῆσει γλῶσσα ὑπῆρξε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ πάλιν ἢ ἑλληνικὴ. Ἀκόμη καὶ ἢ ἀλληλογραφία τῶν κατὰ τόπους Δημογεροντιῶν μετὰ τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν τοῦ ἐπικυριάρχου τότε τουρκικοῦ κράτους διεξήγετο ἑλληνιστί.

Οὕτως, ἐξ ὄλων τῶν πηγῶν ἀποδεικνύεται ὅτι ἀνεκάθεν γλῶσσα τῶν χριστιανῶν τῆς Βορείου Ἡπειροῦ ὑπῆρξεν ἢ ἑλληνικὴ, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες κατεῖχον πάντοτε τὰ σκῆπτρα εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰς τραπεζικὰς ἐργασίας, ἐνῶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐπεδίδοντο εἰς ἀγροτικὰς μόνον ἐργασίας.

III. Σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ (ἐθνικὸς χαρακτήρ τοῦ πληθυσμοῦ)

Πληροφορίας περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπειροῦ διαθέτομεν ἀπὸ τοῦ 1850 καὶ ἐνεῦθεν, στηριζομένης ἐπὶ τῶν ἀπογραφῶν πληθυσμοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Διὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα ἀπογραφικὰ, ὑπάρχουν ὅμως σοβαραὶ μαρτυρίαι ἐρευνητῶν¹ ἢ φυσιοδιφῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξ ὧν τεκμαίρεται ὅτι ἢ Ἡπειρος κατωκεῖτο ἀνεκάθεν κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ὑπὸ Ἑλλήνων χριστιανῶν. Ὑπῆρχον ἀκόμη καὶ οἱ βίαι ἐξισλαμισθέντες Ἡπειρώται μὲ ἑλληνικὴν συνείδησιν, οἵτινες περὶ τὸ 1840 ἐπέζητησαν δι' ὑπομνήματος πρὸς τὸν Βασιλεῆ Ὀθωνα τὴν ἔνωσίν των μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ὅς εἶδωμεν ποία ὑπῆρξεν ἢ κατὰ ἐθνικότητα ἢ θρησκείμα σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπειροῦ κατὰ τὴν περίοδον 1850 μέχρι 1900, βάσει τῶν ἐπισήμων στοιχείων τοῦ τότε κυριάρχου τουρκικοῦ κράτους (πίναξ I).

Πρωτογενεῖς πηγαὶ λήψεως τῶν ἀνωτέρω στοιχείων δι' ἅπαντα τὰ ὡς ἄνω ἔτη ὑπῆρξαν αἱ ἐπίσημοι στατιστικαὶ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Αὗται δὲν δύνανται βεβαίως νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ἀπολύτως ἀκριβεῖς, τὸ μὲν λόγῳ τῆς τάσεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν νὰ ἐμφανίζουσι ὀλιγώτερον τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν τῆς Τουρκίας, τὸ δὲ λόγῳ τῆς σκοπίμου ὑπὸ τῶν ξένων ἐρευνητῶν

1. Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ (1780)—Στεφάνου Κομμητᾶ (Γεωγραφία Νέα, Πέστη Οὐγγαρίας, 1825), Berard (La Macédoine et L'Hellénisme, Paris, 1847) καθ' ὃν ἢ ἐνεῦθεν τοῦ Σκοῦμπι (Γενουόσου) περιοχὴ εἶναι ἑλληνικὴ ἢ ἐπειρωτικὴ ἐπαρχία—Alf. Julleron, V. Caillarel, κ. ἄ.

(ιδίᾳ Ἱταλῶν) παραποιήσεως τῶν δεδομένων τούτων. Ἐξ ἄλλου, οἱ Ἕλληνες, φοβούμενοι τὴν φορολογίαν καὶ στρατολογίαν, ἀπέφευγον ἐκάστοτε νὰ ἀπογραφοῦν, ἢ προσεποιοῦντο τοὺς Μουσουλμάνους, ἀπογραφόμενοι ὡς τοιοῦτοι, ἵνα ἀποφύγουν τὰς διώξεις καὶ κυρίως τὴν δήμευσιν ἢ λεηλασίαν τῶν περιουσιῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οὕτω, τουλάχιστον 20% τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα τῶν ἀπογραφῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

IV. Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις

α) *Γενικά.* Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, τὰ Ἰωάννινα καθίστανται τὸ πνευματικὸν κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐνταῦθα ἰδρύνονται καὶ λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος περίφημοι σχολαὶ καὶ ἐκπαιδευτήρια (Μονῆς Γηρομερείου 1285, Φιλανθρωπικοῦ ἢ Φροντιστηρίου, Ἐπιφανείου 1648, Γκούμα 1676, Ζωσιμαδῶν, Βελλᾶς κλπ.), ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἐξεπορεύθησαν οἱ μεγάλοι τοῦ γένους διδάσκαλοι (ὡς ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς κ. ἄ.). Ὀλίγον μεταγενέστερον, τὸ Ἀργυρόκαστρον, ἢ Μοσχόπολις καὶ ἡ Κορυτσά ἐπέπρωτο νὰ καταστοῦν τὰ πλέον σημαντικὰ κέντρα τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους.

Ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Τούρκων, ἡ Μοσχόπολις (δευτέρα πόλις τῆς Βαλκανικῆς κατὰ τὸ 1720, μὲ πληθυσμὸν 50 χιλιάδων κατοίκων), κατέστη ὁ πνευματικὸς φάρος ὄχι μόνον τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Βαλκανικῆς. Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ἰδρύθησαν καὶ ἐλειτούργησαν ἐπὶ 3 περίπου αἰῶνας τὸ περίφημον Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον, ὅπερ τὸ 1744 μετωνομάσθη εἰς Νέαν Ἀκαδημίαν, μὲ βιβλιοθήκην πλουσιωτάτην, περιέχουσαν χιλιάδας πολυτίμων βιβλίων καὶ

Π Ι Ν Α Ξ Ι

Πληθυσμὸς Βιλαετίου Ἠπείρου κατὰ ἐθνικότητα ἢ θρήσκευμα
Ἔτη 1850, 1875, 1890 καὶ 1900

Ἐθνικότης ἢ θρήσκευμα	(α) * 1850	(β) * 1875	(γ) * 1890	(δ) 1900	(ε) 1900
Ἕλληνες (χριστιανοί)	221.150	290.000	294.000	330.000	490.000
Τοῦρκοι, Ἀλβανοὶ (Μωαμεθανοί)	110.000	165.000	211.000	250.000	230.000

Π η γ α ί: α) E. Pugade. Βλ. Χρ. Β. Παπασταύρου: Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Βόρειος Ἠπειρος, Ἀθῆναι 1945.

β) Ἐκθεσις D. Supernatis, Προξένου Ἱταλίας ἐν Ἰωαννίνοις, 1871/78.

γ) Στατιστικαὶ τοῦ Instituto Geographica de Agustino Roma.

δ) Στατιστικαὶ Τουρκικοῦ Κράτους. Βλ. G. Amadori—Virgili, La Questione Rumelioti κλπ., Bitonto, 1908.

ε) Ἑλληνικαὶ ἐκτιμήσεις. Βλ. ἄνω Χρ. Β. Παπασταύρου.

* Δὲν περιλαμβάνεται ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς Κορυτσᾶς, ὑπαγομένης εἰς τὸ Βιλαέτιον Θεσσαλονίκης.

χειρογράφων, τὸ ὄρφανοτροφεῖον καὶ τὸ ὄνομαστὸν τυπογραφεῖον τῆς, μοναδικὸν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Εἰς τοῦτο ἐξετυποῦντο τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους ἐκπαιδευτικὰ βιβλία, τὰ ἱστορικὰ καὶ προπάντων τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἄλλὰ καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ ἡ Κορυτσᾶ δὲν ὑστέρησαν εἰς πνευματικὴν κίνησιν. Ἀπὸ τοῦ 1633 ἐλειτούργει ἐν Ἀργυροκάστρῳ σχολή, ἐν δὲ τῇ Κορυτσᾷ ἀπὸ τοῦ 1724. Μεταγενεστέρως (1865) ὑπῆρχον ἐν τῇ περιφερείᾳ Κορυτσᾶς 65 δημοτικὰ σχολεῖα καὶ 1 Γυμνάσιον μὲ 6.000 μαθητάς.

β) *Σύγχρονος ἐκπαίδευσις.* Τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἀποτελοῦν καὶ πάλιν τὴν πηγὴν τῶν πληροφοριῶν μας, περὶ τῆς ἐπικρατοῦσης καταστάσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ἀδιάφυστος καὶ πάλιν ἡ μαρτυρία τῶν ἀριθμῶν, ἀποδεικνύει τὴν ἀκμὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἠπείρου (Πίναξ II), ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Π Ι Ν Α Ξ Ι Ι

Κατανομή σχολείων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν κατὰ γλῶσσαν, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1906 εἰς τὸ Βιλαέτιον Ἠπείρου (πλὴν τῆς περιοχῆς Κορυτσᾶς, ὑπαγομένης εἰς τὸ Βιλαέτιον Θεσσαλονίκης)

Γλῶσσα	Σχολεῖα	Διδάσκαλοι	Μαθηταὶ
Ἑλληνικὴ	726	900	26.324
Ρουμανικὴ	3	13	103
Ἑβραϊκὴ	4	17	510
Ἀλβανικὴ	—	—	—

Πηγή: G. Amadori—Virgili, La Questione Rumeliota κλπ., Bitonto 1908.

Οὕτως, ἐὰν ὑπολογίσωμεν καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς (ἀνερχόμενα εἰς 80 μὲ 100 διδασκάλους καὶ 7.325 μαθητάς), τότε ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἠπείρῳ λειτουργούντων ἑλληνικῶν σχολείων κατὰ τὸ ἔτος 1906 ἀνήρχετο εἰς 806 μὲ 1.000 διδασκάλους καὶ 33.549 μαθητάς.

Ἀξιοσημείωτον ἐν προκειμένῳ τυγχάνει ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐπαληθεύονται πλήρως καὶ ἐξ ἄλλου στατιστικοῦ πίνακος (τῶν τουρκικῶν ἀρχείων), ἀναφερομένου καὶ ὑπὸ τοῦ Charles Vellay² (L'irredentisme Hellénique, Paris 1913), ἐμφαίνοντος τὴν κατανομὴν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων κατὰ περιφερειακὰς διοικήσεις (σαντζάκια) τῆς Ἠπείρου (πίναξ III).

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν καὶ τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας Κορυτσᾶς, τότε τὸ σύνολον τῶν σχολείων ἀνήρχετο καὶ πάλιν εἰς 806 μὲ 1.000 διδασκάλους καὶ 33.549 μαθητάς.

2) Ὁ ἀνωτέρω συγγραφεὺς ἀναφέρει ἐπιγραμματικῶς ὅτι: «τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀπολοῦν τὴν ἑλληνικὴν σφραγίδα τῶν μερῶν αὐτῶν...».

Π Ι Ν Α Ξ Ι Ι Ι

Κατανομή ελληνικών σχολείων κατά περιφερειακὰς διοικήσεις
κατὰ τὸ ἔτος 1906 (πλήν περιφέρειας Κορυθαῶς)

Περιφέρειαι	Σχολεία	Διδάσκαλοι	Μαθηταὶ
Ἰωαννίνων	377	497	14.221
Ἀργυροκάστρου *	177	224	7.325
Πρεβέζης	98	107	3.111
Βερατίου	54	75	1.673
Σύνολον	726	900	26.324

Πηγή: Amadori-Virgilio καὶ Charles Vellay ὡς ἄνω.

* Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐλειτουργεῖ καὶ ἓν Διδασκαλεῖον.

Ποία ὁμως ὑπῆρξεν εἰδικώτερον ἢ ἐκπαιδευτικὴ κατάσταση ἐν Βορείῳ Ἠπειρῷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον; Καὶ πάλιν τὰ στατιστικὰ δεδομένα τοῦ τουρκικοῦ κράτους μᾶς πληροφοροῦν σχετικῶς. Κατωτέρω διὰ τοῦ πίνακος IV δίδεται ἡ κατανομὴ τῶν σχολείων κλπ., κατὰ περιοχὰς αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1902.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ὑπ' ὄψιν δεδομένων διαπιστοῦται ὅτι τὰ 50% τῶν σχολείων (μὲ τὰ 55% τῶν διδασκάλων καὶ τὰ 60% τῶν μαθητῶν) τῆς διοικήσεως Ἠπειροῦ (περιλαμβανομένης τῆς περιοχῆς Κορυθαῶς), ἐλειτουργοῦν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βορείου Ἠπειροῦ.

Π Ι Ν Α Ξ Ι V

Κατανομὴ δημοτικῶν σχολείων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν
κατὰ περιφέρειας (Βορείου Ἠπειροῦ), κατὰ τὸ ἔτος 1902

Περιφέρειαι	Σχολεία	Διδάσκαλοι	Μαθηταὶ
Κορυθαῶς	72	100	7.325
Ἀργυροκάστρου	87	101	2.020
Αὐλώνας	10	68	435
Βερατίου	44	48	1.400
Δελβίνου	70	82	3.020
Κολωνίας	22	33	2.050
Λεσκοβικίου	22	23	640
Πρεμετῆς	37	41	1.200
Τεπελενίου	26	33	1.210
Χειμάρας	13	21	925
Σύνολον	403	550	20.225

Πηγή: G. Amadori-Virgilio, La Questione κλπ.

Νεωτέρας πληροφορίας διαθέτομεν ἐν λεπτομερείᾳ μόνον διὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Κορυθαῶς, ὅπου ἡ ἐκπαίδευσις ἐμφανίζεται εἰδικώτερον (κατὰ βαθμίδας) (Πίναξ V) κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1911/1912.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω σχολείων ἐλειτουργοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὴν ὑπαιθρον τῆς περιφέρειας Κορυθαῶς πλέον τῶν 150 σχολείων μετὰ 180 διδασκάλων καὶ 10.000 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν.

κοῦ στοιχείου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ἐκκλησίαν.

Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα VI ἀπεικονίζεται ἐναργέστατα ὁ ἀγὼν τοῦ τυράννου διὰ τὴν ἐκρίζωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τοῦ 1921 καὶ ἐντεῦθεν.

Ἡ ἐκκλησία ὑφίσταται ἐξ ἴσου φοβεράς διώξεις. Τὸ 1929 καταργεῖται ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐλευθερία, τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος καταργοῦνται διὰ νόμου τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια τῶν ὀρθοδόξων (ὑφιστάμενα ἀπὸ τοῦ 1453) καὶ παύει ἡ ἐξάρτησις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Τέλος, ἡ Ἀλβανία προβαίνει εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ ἄρθρου 206 τοῦ Συντάγματος αὐτῆς, συνεπεῖα τῆς ὁποίας ἀπαγορεύεται πλέον (1934) ἡ λειτουργία τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων πρὸς ἃ ἐξομοιοῦνται καὶ τὰ ἑλληνικά³. Οὕτως, ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τίθενται ἔκτοτε ὑπὸ τελείαν ἀπαγόρευσιν.

Π Ι Ν Α Κ Ζ VI

Ἀριθμὸς σχολείων καὶ διδασκάλων κατὰ τὰ ἔτη 1920 - 1921
μέχρι 1934 - 1935 ἐν Βορείῳ Ἡπείρῳ

Ἔτη	Σχολεῖα	Διδάσκαλοι
1921	350	483
1925	78	113
1927	68	102
1928	66	85
1929	60	83
1930	63	82
1931	64	50
1932	40	50
1933	10	11
1934	—	—

Πη γ ή : Στατιστικαὶ Ἱταλικοῦ Κράτους. Βλ. Χρ. Β. Παπασταύρου : Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Βόρειος Ἡπειρος. Ἀθῆναι 1945.

Σήμερον, εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον, μίαν περιοχὴν 5.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων (τὴν ὁποίαν τρεῖς ἡλευθέρωσεν ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός), καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνισμὸς δὲ ἔπαυσε νὰ θεωρῇ σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς του, 100.000 καὶ πλέον Ἑλληνες ἀδελφοὶ μας στεροῦνται τῶν στοιχειωδεστέρων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ζοῦν ὑπὸ ἕν ἀνευ προηγουμένου εἰς τὴν ἱστορίαν ἀνελέητον τυραννικὸν καθεστῶς φοβεροῦ σκότους καὶ δουλείας· μιᾶς μεγάλης δουλείας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας θὰ θερμαινῆ τὰς ψυχὰς τῶν σκλάβων καὶ πάλιν ἡ μεγάλη φλόγα τοῦ Ἑλληνισμοῦ...

3) Ἡ ἐπαναλειτουργία τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐπεβλήθη ἐκ νέου εἰς τὴν ἀλβανικὴν κυβερνήσιν δι' ἀποφάσεως τοῦ Διεθνoῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης, εἰς ὃ παρεπέμφθη ἡ διαφορά ὑπὸ τῆς Κ.Τ.Ε., ληφθεῖσης τὴν 6.4.1935 κατὰ τὴν 34ην σύνοδον αὐτοῦ.